

Rozália Čornaničová – významná osobnosť kultúrno-osvetovej andragogiky a edukácie seniorov na Slovensku

*PhDr. Veronika Vasilová, PhD.
Národné osvetové centrum
Bratislava*

Anotácia

Príspevok z pohľadu bývalej doktorandky a súčasnej spolupracovníčky vo forme medailónu prezentuje osobnosť doc. PhDr. Rozálie Čornaničovej, CSc. Autorka príspevku chce poukázať na význam a prínos jej celoživotnej profesionálnej činnosti s uvedením životopisných údajov doc. Čornaničovej, prehľadu bohatej pedagogickej činnosti, publikačnej činnosti s dôrazom na monografiu Edukácia seniorov. Vznik, rozvoj a podnety pre geragogiku, jej rozmanitých výskumných aktivít, odbornú spoluprácu s Národným osvetovým centrom. Príspevok prináša aj konfrontovanie osobných skúseností Rozálie Čornaničovej v aktuálnom štádiu sénia s teóriou edukácie seniorov. Cieľom príspevku je pri príležitosti životného jubilea 75 rokov prezentovať prínos tejto odborníčky pre odbor andragogiky (špecializácia kultúrno-osvetová andragogika) a pre edukáciu seniorov na Slovensku.

Annotation

The report takes the point of view of a former grad student and current coworker. In the form of a medaillon it presents the figure of doc. PhDr. Rozália Čornaničová, Csc. The author of the report aims to point out the importance and quality of this excellent personality introducing her biographical information, rich educational activity, publication activity, especially the memoirs Education of seniors (Edukácia seniorov). Emergence, development and impulses for geragogy (Vznik, rozvoj a podnety pre geragogiku), diverse research activity, specialistic cooperation with the National Center for Further Education as well as Čornaničová's confrontation with the actual state of senium versus the theory of education of seniors. The aim of the article is to present the contribution of the specialits for the field of andragogy (further education, culture) and education of seniors in Slovakia, at the occasion of her 75th birthday.

Kľúčové slová

Rozália Čornaničová, kultúrno-osvetová andragogika, edukácia seniorov, geragogika, publikačná činnosť, výskumná činnosť, výučbový profil, sénium, staroba.

Key words

Rozália Čornaničová, cultural-further education andragogy, education of seniors, geragogy, publication activity, research activity, teaching profile, senium, old age.

Úvod

Prínos Rozálie Čornaničovej spočíva v jej pedagogickom pôsobení ako erudovanej odborníčky na Katedre andragogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, v projektových aktivitách a výskumnej spolupráci, precíznej editorskej a zostavovateľskej činnosti, publikačných výstupoch a jej prínos pre oblasť andragogiky v rozvoji konkrétnej špecializácie kultúrno-osvetovej andragogiky a edukácie seniorov.

Životopisné údaje

Doc. PhDr. Rozália Čornaničová, CSc., rod. Dobšovičová, sa narodila 15. decembra 1943 v Dolných Orešanoch, kde strávila aj detské a školské roky. Narodila sa v roľníckej rodine, ktorej predkovia sa v priebehu dvoch storočí angažovali v slovenskom národnoobrodenskom hnutí (štúrovskom, matičnom, v slovenskej spisbe, ako slovenskí kandidáti do uhorského snemu). Aj keď po tejto rodinnej vetve sa stala vo veľmi útlom detstve polosirotou, bol to práve ich odkaz – povala plná starých kníh, ktoré sa stali jej spoločníkom v detských rokoch, ktorý neskôr, po skončení stredoškolského štúdia (Jedenásťročná stredná škola) v Trnave, nasmeroval jej ďalšiu orientáciu.

Absolvovala nadstavbové dvojročné štúdium na Strednej knihovníckej škole v Bratislave (odbor osveta), v rokoch 1963 – 1969 študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, na vtedajšej Katedre knihovedy (osvetové zameranie). Po absolvovaní štúdia pracovala vo viacerých kultúrno-osvetových inštitúciách: prvé praktické skúsenosti získava-

la v okresných osvetových domoch na Myjave a v Senici, v Malokarpatskej knižnici v Pezinku pracovala v oddelení pre dospelých, neskôr v Československej televízii v Bratislave pracovala v oddelení programových fondov, v Ústave školských informácií viedla dokumentačné oddelenie.

Túžba hlbšie poznať ju priviedla späť do akademického prostredia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, kde od roku 1972 pracovala ako samostatná odborná pracovníčka špecialistka na vtedajšej Katedre vysokoškolskej pedagogiky, ktorá sa postupne profilovala širšie ako Katedra výchovy a vzdelávania dospelých a vysokoškolskej pedagogiky. V roku 1979 rigoróznym konaním získala titul PhDr. Bola zapojená do viacerých fakultných a ďalších projektov, za všetky spomeňme tvorbu *Pedagogickej encyklopédie Slovenska*, kde pracovala ako tajomníčka komisie, autorka a oponentka početných hesiel. V roku 1990 odborne i organizačne pripravovala založenie a činnosť Univerzity tretieho veku pri Univerzite Komenského.

Po spoločensko-politickej zmene od roku 1990 prechádzala katedra vnútornou prestavbou s jasnou profiláciou na modernú andragogiku. Rozália Čornaničová prijala ponúknuté učiteľské miesto, na ktorom v postupných krokoch spĺňania kvalifikačných požiadaviek prechádzala zaradením od odbornej asistentky cez docentku (1999) až po mimoriadnu profesorku (2007). V tom období koordinovala a participovala na viacerých medzinárodných projektoch vedeckej spolupráce. V roku 1992 stážovala na Nordickej akadémii záujmového vzdelávania v Göteborgu vo Švédsku v rámci projektu Záujmové vzdelávanie pre novú Európu. V rokoch 1993 – 2014 autorsky a lektorsky úzko spolupracovala s Národným osvetovým centrom v Bratislave najmä v oblasti animácie kultúry. Prednášateľsky a oponentsky spolupracovala s viacerými pracoviskami a organizáciami zameranými na edukáciu seniorov. Odborne spolupracovala ako lektorka, oponentka doktorandských prác a pod. s katedrami s andragogickou profiláciou v Banskej Bystrici, Prešove, Nitre, Olomouci a Prahe. Na Katedre andragogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského pôsobila do roku 2014.

Za svoje zásluhy o budovanie fakulty, najmä ako zakladateľka geragogiky na Slovensku, bola pri 90. výročí založenia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského vyznamenaná striebornou medailou FiF UK.

Doc. PhDr. Rozália Čornaničová, CSc., emeritná mimoriadna profesorka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, je aj v seniorskom veku odborne činná, príležitostne sa zapája do odborných aktivít na FiF UK aj ako oponentka doktorandských prác a iných publikácií na akademických pracoviskách (katedrách andragogiky) na Slovensku i v Českej republike.

V súčasnosti žije v mestskej časti Bratislava-Rača, v blízkosti svojej dcéry Lucie Žákovej a vnučky Michaely. Víkendy trávi v rodnom dome pod Malými Karpatmi.

Výučba a lektorská činnosť

Vo výučbe študijného odboru andragogika sa Rozália Čornaničová špecializovala na predmety úzko súvisiace s kultúrno-osvetovou prácou. Široký kultúrno-osvetový záber charakterizoval jej teoreticko-publikačnú činnosť a podmienil i pedagogické zameranie na predmety úzko súvisiacich s kultúrno-osvetovou prácou.

V jej trvalom výučbovom profile v rámci študijného odboru andragogika boli predovšetkým štyri odborné predmetové kurzy:

- **Dejiny výchovy a vzdelávania dospelých** ako predmet, ktorý patrí k základnému okruhu odborných predmetov v prvých ročníkoch štúdia andragogiky. Prináša dejinný pohľad na aspekty, prvky a aktivity výchovy a vzdelávania dospelých ako dynamického javu, ktorý sprevádzal ľudstvo v celom jeho kultúrnom vývine;
- **Kultúrno-osvetová andragogika** ako profilový predmet rovnomennej špecializácie odboru. Predmet je základom profilácie kultúrno-osvetovej špecializácie andragogiky a Rozália Čornaničová vypracovala k nemu základné učebné dokumenty a napísala prvú modernú slovenskú monografiu z tejto oblasti – *Kultúrna andragogika : úvod do teórie a praxe kultúrno-osvetovej činnosti* (2010);
- **Geragogika** sústreďuje pozornosť na seniorskú vekovú skupinu ako najväčšiu špecifickú cieľovú skupinu dospelých. Rozália Čornaničová vypracovala základné učebné dokumenty predmetu a napísala prvú slovenskú monografiu z tejto oblasti – *Edukácia seniorov : vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku* (1998);
- **Odborná komunikácia** odráža prienik informatizácie ako neopomenuteľného trendu doby do všetkých oblastí ľudského konania, špecificky do práce andragóga a do praxe výchovy a vzdelávania dospelých. Rozália Čornaničová vypracovala základné učebné dokumenty predmetu a je spoluautorkou učebnice pre túto oblasť.

Rozália Čornaničová pôsobila ako vysokoškolská učiteľka 23 rokov. Viedla okolo 100 bakalárskych, diplomových a doktorandských prác. Robila expertízy a posudzovala projekty VEGA pre MŠ SR a ČR a vzdelávacie projekty, písala recenzie pre vydavateľstvá atď. Lektorsky pôsobila na po-

četných seminároch a vzdelávacích kurzoch, vystupovala na vedeckých konferenciách a v SR i v zahraničí (najmä Poľsko, Česko, Nemecko, Maďarsko, Švédsko). Je autorkou 137 odborných a vedeckých publikácií (monografie, štúdie, učebné a odborné texty).

Výskumné skúsenosti, stručný prehľad publikačnej činnosti a prínos monografie *Edukácia seniorov*

Bohaté výskumné skúsenosti Rozálie Čornaničovej potvrdzujú výstupy z domácich i zahraničných výskumných projektov, na ilustráciu uvedieme niekoľko z nich:

- *Terminologický a výkladový slovník výchovy a vzdelávania dospelých – Andragogika* (1990 – 1994) autorská, oponentská a gestorská spolupráca;
- *Medzinárodný projekt SOCRATES ADULT EDUC-ADU 70956-CP-1-1999 - 1-F1 Attracting new target groups* (Získavanie nových cieľových skupín) –1999 – 2002, spoluriešiteľka;
- *Medzinárodný projekt programu LEONARDO Model profesionalizácie komunálnych organizátorov vzdelávania dospelých* (Model of Professionalisation of the Commune Continuing Education Organizers) – 1999 – 2001, národná koordinátorka.

Zo spomínaných 137 odborných a vedeckých publikácií (monografie, štúdie, učebné a odborné texty) Rozálie Čornaničovej uvádzame niekoľko vybraných:

- *Obohacovanie života starších ľudí edukačnými aktivitami I. a II.* Ed. R. Čornaničová. Bratislava : Národné osvetové centrum, 1994, 2000;
- ČORNANIČOVÁ, R. a kol. *Dolné Orešany 1235 – 1995*. Bratislava : Reser, 1995;
- ČORNANIČOVÁ, R. Historical roots of the current adult education challenges in Slovakia. In *Democracy and adult education : Ideological changes and educational consequences*. - Frankfurt am Main : Peter Lang, 1996, s. 81-95.
- ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov : vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1998. 156 s., 2. dopl. vyd. 2007.
- ČORNANIČOVÁ, R. Profesijsná kompetencia kultúrno-výchovného pracovníka ako predmet skúmania kultúrnej andragogiky. In: *Profesionalita*

vo výchove a vzdelávaní dospelých. Bratislava : Katedra andragogiky FF UK, 1999, s. 56-66.

- ČORNANIČOVÁ, R. Kultúrnoandragogické témy v študijnom odbore andragogika. In *Kurikulum andragogiky*. Sborník. Olomouc, Univerzita Palackého – Filozofická fakulta 2003, s. 149-154.
- ČORNANIČOVÁ, R., PETŘKOVÁ, A. *Gerontagogika : úvod do teórie a praxe edukácie seniorů*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004.
- ČORNANIČOVÁ, R. a i. *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava : NOC, 2005.
- ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S. *Miestna a regionálna kultúra*. Bratislava : NOC, 2005.
- ČORNANIČOVÁ, R. et al. *Animátor kultúry : učebnica dištančného vzdelávania*. Bratislava : NOC, 2007, 222 s. ISBN 978-80-7121-278-2
- ČORNANIČOVÁ, R.: Od informačnej k poznatkovo orientovanej spoločnosti. In *Zborník Úloha andragogiky v spoločnosti založenej na vedomostiach*. – Prešov : PU, 2007. ISBN 978-80- 8068-634-35, s. 15-29
- ČORNANIČOVÁ, R. MATULČÍK, J. *Kultúrna andragogika : úvod do teórie a praxe kultúrno-osvetovej činnosti*. Bratislava : STIMUL, 2010.

Z uvedených publikácií má osobitný význam monografia *Edukácia seniorov : vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*, ktorou Rozália Čornaničová významne prispela k rozvoju vied o výchove a vzdelávaní. Autorka rozdelila text na 6 kapitol (Edukácia seniorov ako nový spoločenský jav, Seniori ako cieľová skupina edukácie, Sénium ako obdobie edukácie seniorov, Štruktúrna charakteristika edukácie seniorov, Typy inštitúcií a programov edukácie seniorov, K vymedzeniu geragogiky ako vednej disciplíny). Vymedzenie geragogiky má metodologický význam, zaoberá sa terminologickými problémami názvu disciplíny, charakteristikou predmetu geragogiky a miestom geragogiky v systéme vedných disciplín. Má primárne miesto vo vedách o výchove a v rámci nich v andragogike. Geragogiku Rozália Čornaničová charakterizuje ako relatívne samostatnú disciplínu v rámci výchovovedného a gerontologického myslenia vôbec, nie je totožná so žiadnou inou oblasťou či disciplínou. Za mimoriadne prínosné treba označiť podkapitoly o funkciách, špecifikách a problémových poliach geragogiky. Publikácia predstavuje významný prínos aj do teórie sociálnej gerontológie. Autorka v nej prejavila teoreticko-metodologický nadhľad a profesijnú erudovanosť, prehľad v štruktúre praktických problémov súvisiacich nielen s edukáciou, ale aj so životom seniorov. Rozália Čornaničová ako prvá v našej odbornej literatúre spracovala problematiku vzdelávania seniorov. Edukácia seniorov je prínosná ako príručka, učebnica a vedecká monografia, ktorá je odporú-

čaná pre široké spektrum profesií: pedagógov, sociálnych pracovníkov, psychológov, sociológov, geriatrov, pracovníkov sociálnych a zdravotných zariadení a poslucháčov univerzít tretieho veku, pracovníkov organizácií štátnej i verejnej správy. Autorka uvádza množstvo faktov z vývoja gerontológie u nás a vo svete v danom období, publikácia je výsledkom syntetizácie a systemizácie čiastkových poznatkov, ktoré autorka sama získala z pôsobenia v tejto oblasti najmä pri rozvoji geragogiky v rámci študijného odboru andragogika, poukazuje na prepojenie v rámci začiatkov Univerzity tretieho veku na Univerzite Komenského, kde Katedra andragogiky patrila k spoluzakladateľom a pod.

Odborná spolupráca s Národným osvetovým centrom

V rokoch 1993 – 2014 Rozália Čornaničová úzko spolupracovala s Národným osvetovým centrom v Bratislave ako odborným, metodickým a informačným pracoviskom s celoslovenskou pôsobnosťou pre oblasť kultúrno-osvetovej práce. V spolupráci s pracovníkmi NOC pripravila prvé moderné ucelené učebné texty v tejto oblasti. V uvedenom období sa lektorsky a publikačne podieľala na príprave kurzov Animátor kultúry a Kultúrny pracovník, ako lektorka pôsobila v kurze Manažment a marketing v kultúre a pod.

V odbornoteoretickej práci sa sústredila na oblasť kultúrno-osvetovej činnosti, zamerala sa na otázky rozvoja inštitucionálnej siete kultúrno-osvetovej činnosti, zamerania činnosti kultúrno-osvetových pracovníkov, problematiku občianskeho a profesijného vzdelávania v rámci kultúrno-osvetovej činnosti. Publikovala množstvo prác so zameraním na vzdelávanie seniorov, kultúrno-osvetovú činnosť, históriu a teóriu vzdelávania dospelých na Slovensku.

Nestrácala pritom kontakt s kultúrno-osvetovou praxou na miestnej úrovni. V roku 1995 pripravila prvú publikáciu o histórii a kultúrno-hospodárskom vývoji Dolných Orešian a v roku 2008 nadviazala vzdelávacím pásmom Európa v nás o multikulturalite v dejinách obce, ktoré spracovala v rámci projektu Národného osvetového centra Európsky rok medzikultúrneho dialógu 2008.

V roku 2013 jej Národné osvetové centrum pri príležitosti životného jubilea udelilo *Poctu Národného osvetového centra* za dlhoročný prínos a spoluprácu s Národným osvetovým centrom – ako lektorka kurzov a iných aktivít občianskeho vzdelávania, autorka edičných titulov, garantka vzdelávacích projektov NOC a členka poradného zboru NOC pre vzdelávanie.

V súčasnosti ju Národné osvetové centrum naďalej prizýva k spolupráci ako expertku v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti a lektorku v rámci aktivít občianskeho vzdelávania.

Teória edukácie a život v senu

V nasledujúcom rozhovore Rozália Čornaničová v odpovediach na pár vybraných otázok uvažuje o živote v senu a konfrontuje svoje osobné skúsenosti s teoretickým chápaním staroby, starnutia, angažovanosti seniorov, aktívneho dôchodkového veku a pod.

1. Pani docentka, ako je možné múdro a bez ujmy starnúť? Ako sa dá pripraviť na obdobie senu človeka?

Múdro a bez ujmy starnúť – želali by si asi takto starnúť všetci, ktorí už na sebe začínajú pociťovať váhu prežitého času. Ja takéto želanie vnímam z dvoch pohľadov: profesionálneho, geragogika bola dôležitou líniou mojej profesionálnej orientácie vysokoškolskej učiteľky, ale aj osobného, v mojom veku sa ma starnutie úzko dotýka. Pri jednotlivých slovách tohto želania je potrebné sa zastaviť. Ich význam je totiž natoľko široký, že ich obsah môžeme vnímať rozdielne.

Začneme od starnutia, to sa týka všetkých: aj tých, ktorí túžia múdro a bez ujmy starnúť, aj tých, ktorí sa nad tým nezamýšľajú. Starnutie je prirodzený, zákonitý, všeobecný jav, ktorému podlieha všetko živé, teda aj človek. Prejavuje sa ako pozvoľne plynúci proces zmien, ktorým podlieha náš organizmus v priebehu času, ale ktoré sú takto označované až v neskoršom veku. Spočiatku sú zmeny organizmu nenápadné, v pokročilom veku sa zrýchľujú a zanechávajú trvalé stopy. Teda slovo starnutie označuje skôr priebeh, proces, ktorého výsledkom sú zmeny zapríčinené vekom. Slovo staroba označuje skôr stav organizmu, ku ktorému sa dospeje následkom prežitia určitého času, rokov ľudského života a prirodzených zmien organizmu v priebehu tohto času.

Starnutie je ako večer po dni, patrí k „veciam“, pre ktoré nemusíme nič urobiť, oni prídu samy a budú tu, nedá sa tomu zabrániť. A práve táto predvídateľnosť, očakávanosť staroby umožňuje človeku sa na ňu do značnej miery pripraviť, chápať procesy, ktorým sa nevyhneme a tvorivo robiť také zmeny v životnom štýle, ktoré podporia kvalitu života v starobe.

Staroba je prirodzená súčasť života človeka, jedna z jeho vývinových etáp, ak nedôjde k predčasnému alebo tragickému ukončeniu života v jeho

skorších fázach. Nezobudíme sa zrazu jedného dňa ako starí – možno si svoju starobu iba jedného dňa v plnej ostrosti uvedomíme.

Múdro starnúť? V prvom rade to chápem ako požiadavku starnúť fyziologicky, primerane, „normálne“, čo predovšetkým znamená predchádzať predčasnému, patologickému starnutiu nášho biologického organizmu. Múdro starnúť je súčasť celoživotnej snahy či umenia múdro žiť, usilovať sa o to, čo sa často nazýva „múdrosť všedného dňa“. V každom období života ide o denné úsilie dosahovať rovnováhu medzi tým, čo chcem, čo môžem, čo zvládnem a čo je rozumné v danej chvíli a pre budúcnosť alebo ju aspoň nenapraviteľne nepoškodí. V útlej mladosti toto úsilie vynakladajú pre nás predovšetkým rodičia – hovoríme tomu rodinná výchova, neskôr popri rodičoch škola, kamaráti, komunita – hovoríme tomu vplyv prostredia. Ale stále je to predovšetkým človek sám ako dieťa, žiak, kamarát atď., ktorý prijíma alebo neprijíma podnety a spracuje ich v individuálnej zložitosti svojich daností a podmienok svojho života. V dospelosti sme to my sami v komplexe života spoločnosti, komunity, práce, rodiny, náš životný partner a deti – to všetko ovplyvňuje zložitosť dosahovania „životnej múdrosť“. V starobe, v postupnom „uvoľňovaní“ z povinností a väzieb prostredia sme si učiteľom aj žiakom predovšetkým každý sám a dôležitá je naša ochota prijímať edukačné podnety a zapracovať ich do svojho života.

Môžeme teda hovoriť jednak o múdrom starnutí ako o procese, ktorý sa začína prinajmenej uprostred života, ale môžeme hovoriť aj o múdrom prežívaní staroby. Môžeme o nich hovoriť o každom osobitne, ale aj o ich vzájomnej väzbe. V absolútnom význame slova „ujma“ sa bez ujmy starnúť nedá. V relatívnom význame slova chápem spojenie „starnúť bez ujmy“ ako snahu človeka seniora realizovať svoj osobnostný potenciál aj v starobe tak, ako sa ho snažil realizovať v predchádzajúcich etapách svojho života. V procese starnutia ide o snahu, aby starnutie človeka ako nevyhnutný proces so všetkými sprievodnými involučnými zmenami sprevádzalo aj osobnostné dozrievanie.

Dosahovanie žiaducej „múdrosti staroby“ chápem ako proces možný, ale vôbec nie samozrejмый, vyžaduje nepretržité a náročné úsilie každého jednotlivca. Múdro starnúť znamená aj prijať zmeny, niekedy aj porušenie doterajšej rovnováhy života, s cieľom dosiahnuť nové nastavenie vecí alebo aspoň zaujať nový postoj k nim.

- 2. Pani docentka, ako vnímate aktivizáciu vekovej skupiny 50-ročných (napríklad z pohľadu ich ďalšieho pracovného uplatnenia, občianskej angažovanosti, zmeny životného štýlu)? Je to možnosť skvalitnenia života v ich neskoršom seniorskom veku?**

Vekovú skupinu 50- a viacročných nachádzam občas zaradenú do kategórie „preddôchodkového veku“ a s údivom sa nad tým pozastavujem. Nazdávam sa, že žiadna generačná skupina nie je taká rôznorodá ako skupina 50+. Môže to byť vek úžasných možností pozitívnych zmien v živote, ale aj najnáročnejšie a najťažšie obdobie nášho života.

Poznám takúto situáciu z vlastného života: koncom roka 1989, keď sa u nás začali veľké spoločensko-ekonomické zmeny, som mala 46 rokov. Hoci som ideály doby vítala s otvoreným srdcom, cítila som sa stará a nepripravená na tie obrovské zmeny, k tomu prišla rodinná tragédia. Odrazu bolo treba stať sa emocionálnou oporou staršej generácie, ktorá dovtedy skôr pomáhala mne, nezanedbávať mladšiu generáciu a pracovať v neustále sa meniacich pracovných nárokoch a podmienkach tej doby. Pociťujem, že je pre mňa neskoro na zmeny mojej pracovnej orientácie, striedalo odhodlanie „kedy, ak nie teraz“. Takmer v päťdesiatke ponúknuté miesto vysokoškolskej učiteľky plne naplňovalo moju celoživotnú túžbu po poznaní a prinieslo možnosť uplatniť aj poznatky a skúsenosti z mojej predchádzajúcej praxe. A hoci som svoju dennú energiu vyčerpávala do poslednej kvapky, nasledovali úžasné, tvorivé a naplňujúce roky.

Aktivizáciu ľudí 50+ chápem ako – obrazne povedané – prechod od šírky k hĺbke. K vedomému kultivovaniu základných rol tohto obdobia života vzhľadom na svoju životnú konšteláciu a situáciu. V rámci týchto rol si treba stanoviť priority a aktuálne úlohy a snažiť sa ich s dostatkom informácií múdro a odhodlane naplňovať. Rola „práce“ (práce ako spôsobu zarabania prostriedkov na živobytie pre seba a svoju rodinu, prínos pre spoločnosť) je v dospelosti nepochybne základnou rolou človeka. Ak sa aktivizujem v rovine ďalšieho profesijného uplatnenia alebo aj občianskej angažovanosti či zmeny celkového životného štýlu, robím to v tomto veku inak, s vyspelejším postojom. Postojom, ktorý zahŕňa nielen získavanie nových poznatkov a skúseností pre danú oblasť, možnosť seberealizácie, ale aj skúsenosť, že len cez túto seberealizáciu spoznávam svoje možnosti, svoj osobnostný potenciál, predtým často neobjavený, že inak to nejde. Podriekávanie pri televízore alebo pohári piva nevyvoláva síce tlak na človeka, ale neprináša ani nové seberealizačné možnosti, či sa už týkajú práce, alebo prispievajú k obohateniu vlastného života, života rodiny, obklopujúcej komunity.

V období 50+, ktoré možno považovať za druhú polovicu tzv. preladovacieho obdobia (etapa života medzi 40. a 60. rokom), by sa mal človek naučiť pristupovať k svojim telesným a duševným danostiam ako k svojmu „základnému majetku“, hodnote, s ktorou treba uvážlivo hospodáriť, o ktorú sa treba starať. Pokúsim sa túto všeobecnú požiadavku konkretizovať v oblasti fyzického zdravia:

- naučiť sa chrániť zdravie ako jednu zo základných hodnôt človeka, a to zdravie v celej šírke – telesné, duševné i etické;
- získavať poznatky, trénovať spôsobilosti a návyky zamerané na podporu zdravia všeobecne;
- zbavovať sa rizikových faktorov ohrozujúcich naše zdravie, ako sú fajčenie, alkohol, drogy, prejedanie sa, duševná pasivita;
- aktívne riešiť svoje chronické choroby, upraviť životosprávu a výživu, optimalizovať sociálne podmienky, vzťahy atď.

Toto všetko prenášať do denného života a usilovať sa o akúsi „múdrost všedného dňa“, ak takto nadnesene chceme nazvať istú kvalitu prežívaných dní.

Skvalitňovanie vlastného života v období 50+, naučené návyky na viacúrovňové nazeranie na svoj život, vedomie toho, že nič dobré sa nedeje samo, sú výborným základom na optimalizáciu života aj v neskoršom veku. V súčasnosti, najmä v ostatných rokoch, už v tomto hľadaní sú dostupné takto zamerané edukačné aktivity. Účasť na nich sa stáva nielen príležitosťou na získavanie žiadaných poznatkov, ale aj priestorom, kde stretneme ľudí v podobnej životnej situácii, podobnej „krvnej skupiny“, priestorom, kde vznikajú nové priateľstvá rovesníkov založené výberom na iných princípoch ako na úrovni spolužiakov v mladosti.

3. Môže byť práca akéhokoľvek druhu pozitívnym stimulantom i v staršom veku? Za akých podmienok?

Mojím veľkým potešením sedemdesiatničky je, že môžem chodiť po vnučku do školy a učiť sa s ňou, prežívať jej denné príhody a spoznávať, aký je svet úžasný očami dieťaťa. Chvilu s vnučkou považujem za dar z nebies a chránim si ich. Je to práca? Z národohospodárskeho hľadiska určite nie, i keď znižovaním stresu svojej dcéry, či stihne školský klub, domáce úlohy a pod., podporujem aj jej výkonnosť v zamestnaní.

Na víkendy sa stále teším na chalupu do záhrady, i keď mojou prácou je najmä strihanie ruží a kríkov, rada varím, čiastočne pre celú rodinu. Mám okolo seba aj v širšej rodine výnimočných priateľov, s ktorými nás spájajú dobré a hodnotné vzťahy, ktorých udržiavanie predstavuje tiež vynaloženie istej námahy. Je toto všetko práca?

Nikdy som nebola a nie som mimoriadne zdravý človek. Ako predčasne narodené dieťa v čase bez inkubátorov a lekárskej starostlivosti mám problémy s očami a iné problémy od detstva, v blízkej budúcnosti mi hrozí totálna protéza kolien. Ale viem, že zatiaľ tak 4 hodiny cez deň s nimi vydržím bez polihovania a výrazných bolestí, tak si podľa toho organizujem prácu a snažím sa tieto hodiny dňa nepremárniť.

Život v staršom veku – asi tým myslíte už na dôchodku – si bez práce neviem predstaviť, i keď to už nie je práca v profesii. Myslím, že získavanie opravdivých pozitívnych stimulov v každom veku je vždy spojené s prácou ako s cieľavedomou a zmysluplnou námahou, ale stojí to za to. Ak sa v staršom veku človek niečoho vzdá, niektorej oblasti svojho života, je to už navždy a obvykle nemá už síl sa k tomu vrátiť, ale to hovoríme už o pokročilej starobe. Každý z nás si buduje vlastný postoj k starnutiu. Môže nám s tým niekto pomôcť? A čoho všetkého by sa táto pomoc mala týkať?

Starnutie ako nevyhnutný a nezvratný proces sa neudeje zo dňa na deň, ale prichádza postupne, a teda dáva človeku šancu, aby sa naň dlhodobejšie a premyslenejšie mohol pripraviť. Málokto si však v mladosti a v zrelej dospelosti uvedomuje, že staroba nie je len niečo, čo postihuje iných. S nevôľou myslí na to, že sa to týka aj jeho, a ak, nevyvodzuje z toho dôsledky.

Ak sa desaťročia dívame na starobu z perspektívy uponáhľaného výkonného života, podvedome ju vnímame len ako niečo negatívne. Proces vlastného starnutia v nás potom vyvoláva pocity nespokojnosti, frustrácie, podráždenosti. Radšej si držíme iluzórny dištanc od vlastnej budúcej staroby, akoby sa nás netýkala. Ale ona príde. Zaneprázdnený výkonný päťdesiatnik musí túto nevôľu pohľadu na budúce zmeny vo svojom živote prekonať zrelosťou svojich postojov v kontexte celkovej zmeny pohľadu na život svoj a na generačnú nadväznosť života. Keďže tieto budúce zmeny sú súčasťou kolobehu života každého človeka a sú nevyhnutné, sú aj predvídateľné. Práve táto predvídateľnosť dáva šancu sa na ne pripraviť.

Na túto „prípravu na starobu“ v súčasnosti človek nie je sám. Môže svoj postoj konfrontovať a opierať sa o skúsenosti a odporúčania tých, ktorí skúmajú možnosti optimálneho starnutia a života v starobe. Preto vítam vzdelávanie zamerané práve na cieľovú skupinu 50+, teda na výkonných dospelých, ale už s dostatkom životných skúseností a s pokorou pred životom. Ľudí, ktorí vedia, že na nevyhnutné je lepšie sa pripraviť, a pre ktorých sú určené takto zamerané kurzy. Možno nie sú pre tieto kurzy marketingovo vhodné názvy s negatívnou konotáciou ako Príprava na starobu, ale skôr názvy využívajúce modernú či módnú terminológiu, napríklad Životný štýl päťdesiatnika alebo Kvalita života päťdesiatnikov. Obsah týchto kurzov však ostáva rovnaký – je zameraný na základné oblasti každodenného života v kontexte sebareflexie vlastného života so zameraním na budúce zmeny.

Po prechode do dôchodku nadobúdajú edukačné možnosti stretávania seniorov osobitné postavenie, kde témy prípravy na starobu sa stávajú témami života v starobe. Obdobie života v senu môže byť dlhé, veľmi roz-

dielne je byť šesťdesiatnikom, sedemdesiatnikom a osemdesiatnikom či viacročným. Veľmi rozdielny je život seniora podľa jeho zdravotného a rodinného stavu, postoja k životu vôbec, finančného príjmu, predchádzajúcich bytových a priestorových úprav miesta, kde žije. Kvalitné prežívanie staroby v rôznych desaťročiach života závisí aj od schopnosti nanovo premyslieť, pomenovať a prehodnotiť novú a zložitú osobnú situáciu, uvážlivo sa v nej zorientovať a vnútorne sa s ňou vyrovnávať. Edukačné kurzy pre seniorov pre rôzne cieľové skupiny seniorov sú tým žiadaným priestorom, ktorý podporuje možnosti voľby seniora v medziach jeho životnej cesty, rodinných, ekonomických, komunitných a širokých sociálnych podmienok života.

Odkazom pre nás mladšie generácie aj generácie pred vekom 50+ je nepodceňovať prípravu na seniorský vek. Ako aj pani docentka uvádza, prístup k životu, angažovanosť, záujmy sú prostriedkami umožňujúcimi aktívne prežitie dôchodkového veku, môžu ovplyvniť adaptáciu na nové impulzy a spoločenské zmeny, ktoré sa danej generácii vždy dotknú – ako sa vraví „pripraveným šťastie praje“. Pre odbornú verejnosť, kultúrne inštitúcie, organizácie tretieho sektora je to podnet na rozvoj edukačných programov pre cieľovú skupinu 50+, pre firemnú sféru je v tejto súvislosti dôležitá oblasť age managementu a pod. Nepodceňovať túto vekovú kategóriu a jej prípravu na život v senu, ale preventívne a včas pristupovať k jej príprave.

Miesto záveru – osobný pohľad doktorandky a kolegyne na vybranú osobnosť

Doc. Rozáliu Čornaničovú som mala možnosť zažiť ako poslucháčka počas vysokoškolského a doktorandského štúdia na Katedre andragogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Nás študentov osobitne zaujali jej prednášky z dejín vzdelávania dospelých, keď nám pani docentka pomocou časovej osi približovala históriu vzdelávania dospelých, jeho rozvoj a zmeny. Neskôr to boli študijné predmety kultúrna andragogika, geragogika, diplomový seminár, tvorba diplomovej, rigoróznejšej a dizertačnej práce a aj ich úspešné obhajoby, začo som jej nesmierne vďačná.

Môj osobný kontakt s pani docentkou ako študentky a pedagogičky prišiel v 4. ročníku vysokoškolského štúdia, keď bolo potrebné vybrať si tému a rozhodnúť sa, akým smerom sa v rámci špecializácie budem uberať. Po konzultácii s ňou ma oslovili témy súvisiace s cieľovou skupinou seniorov a kultúrno-osvetová andragogika, ktorej sa profesijne venujem už 10 rokov.

Jej spôsob výučby, rétorika a odborný jazyk bol pre študentov náročný, miestami sa nám zdalo, že jej nerozumieme, že by mala prednášať starším kolegom, možno doktorandom. No postupom času sme jej spôsob výučby a prístup k študentom ocenili – najmä neskôr my, doktorandi. Bola prísna, precízna, vyžadovala od nás pracovať na sebe, systematicky myslieť a pracovať, študovať a zbierať zdroje, materiály, analyzovať, syntetizovať, komparovať a odborne sa vyjadrovať. Odporučila ma s ostatnými kolegami z katedry aj na študijný program Erasmus, dokonca dvakrát. Podporila moju snahu realizovať čiastkové výskumy pre potreby diplomovej a dizertačnej práce v zahraničí.

Najlepšie sme sa obe spoznali pri náročnom procese tvorby dizertačnej práce, počas trpezlivých a precíznych tutoriálov a vďaka spätnej väzbe medzi školiteľkou a študentkou – na profesionálnej úrovni. Nikdy ma neodmietla, materiály mala vždy detailne preštudované, návrhy na doplnenia pripravené... Neustále oponovanie, opakovanie, korekcie, hľadanie, prepisovanie... Ako excelentná vysokoškolská pedagogička sa usilovala budovať u mňa vedecký prístup a vedecké chápanie problematiky.

Naše stretnutia mi umožnili spoznať pani docentku aj z iného uhla pohľadu – ako človeka, ktorý sa zaujíma o históriu a rád a pútavo o nej rozpráva, ako rozhladenú ženu, milovníčku literatúry, ako nadšenú cestovateľku. Mohla som bližšie spoznať jej rodinu – dcéru a vnučku – a prežívať s nimi chvíle rodinného života. Navštívila som jej rodný dom v Dolných Orešanoch, kde trávi víkendy a udržiava vinársku tradíciu. Dnes nás okrem vzťahu bývalej študentky a pedagogičky a profesionálnej spolupráce spája aj priateľstvo, začo jej ďakujem.

Naša odborná spolupráca ďalej pokračovala pri vzdelávacích aktivitách a podujatiach organizovaných Národným osvetovým centrom. V rokoch 1993 – 2014 pani docentka veľmi aktívne participovala na tvorbe študijných materiálov pre dištatnčné kurzy, pôsobila lektorsky, vystupovala na konferenciách a odborných seminároch, bola členkou poradného zboru NOC pre vzdelávanie a pod. V súčasnosti je so zamestnancami Národného osvetového centra naďalej v kontakte a rada privíta pozvanie vystúpiť s odborným alebo diskusným príspevkom na našich podujatiach z oblasti vzdelávania a kultúrno-osvetovej činnosti.

Osobitne si vážim, že som jej v roku 2013 mohla osobne odovzdať *Poctu Národného osvetového centra* ako v tom čase štatutárna zástupkyňa generálnej riaditeľky NOC PhDr. Jany Kresákovej.

Literatúra

- ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov : vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1998. 156 s., 2. dopl. vyd. 2007.
- ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S. *Miestna a regionálna kultúra*. Bratislava : NOC, 2005.
- ČORNANIČOVÁ, R. et al. *Animátor kultúry : učebnica dištančného vzdelávania*. Bratislava : NOC 222 s. ISBN 978-80-7121-278-2
- ČORNANIČOVÁ, R. – MATULČÍK, J. 2010. Kultúrna andragogika: úvod do teórie a praxe kultúrno-osvetovej činnosti. Bratislava : STIMUL, 2010. Dostupné na internete: <http://stella.uniba.sk/texty/RCJM-andragogika.pdf>
- HÉGYI, L. 1998. PhDr. Rozália Čornaničová, CSc. Edukácia seniorov. Vznik, rozvoj a podnety pre geragogiku. In *Geriatría*, Recenzie/Review, č. 3-4/98, s. 61.
- TOKÁROVÁ, A. 1998. Čornaničová, Rozália, CSc. Edukácia seniorov. Vznik, rozvoj a podnety pre geragogiku. In *Vzdelávanie dospelých*, Recenzie, 1998, s. 73-76.
- Rozhovor s p. doc. Rozáliou Čornaničovou, CSc.* [online]. 2015 [cit. 4.3.2018]. Dostupné na internete: <http://www.aptet.sk/?p=805>

